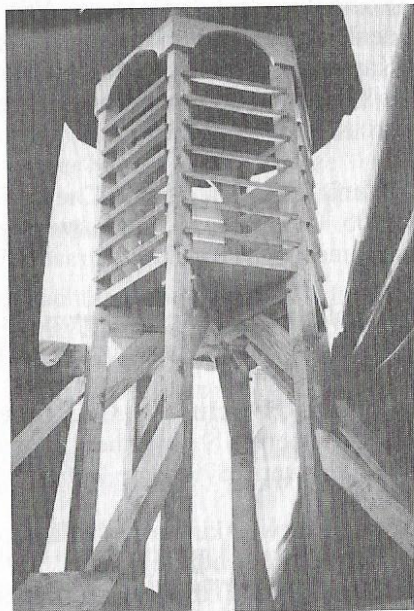

De Zandkapel van Lichtaart nog steeds in de steigers Het raadsel nog niet opgelost !

In ons januarinummer brachten we reeds een bijdrage over de restauratie van de Zandkapel. We stelden toen ook de vraag naar de betekenis van de letters "H D M" of "H D W" op het windvaantje. Niemand kon ons enige suggestie doen over de betekenis van deze raadselachtige lettercombinatie. Zoveel weken later staat de kapel nog steeds in de steigers, maar er is al veel goed werk geleverd.

Het sierlijke torentje is volledig vernieuwd, helemaal nagemaakt naar het oude eiken model.

Een ongewoon zicht op de nieuwe dakruiter (het torentje) van de Zandkapel. Het volledig vernieuwde timmerwerk is weer stevig verbonden met de dakconstructie. Het gereinigde klokje en de nieuwe klokkenstoel moeten er nog terug in bevestigd worden. Een loden plaat op de bodem van het lantaarntje zal regen en vocht opvangen en wat draad aan de binnenzijde moet de vogels verhinderen er nesten in te bouwen. Laat ons maar hopen dat ook dit kunstwerkje, net als zijn voorganger, 310 jaar oud mag worden. (foto Jos Van den Schoor)

De kruisen op toren en schip zijn eveneens kunstig opnieuw gesmeed met het haantje en de windwijzer erop. Een zeer mooi werkstuk van onze dorpsmid. Het dak van de kapel en de sacristie zijn gedekt met natuurleien. Vooral de afwerking van de nok en de aansluiting met de westgevel is puik vakmanschap.

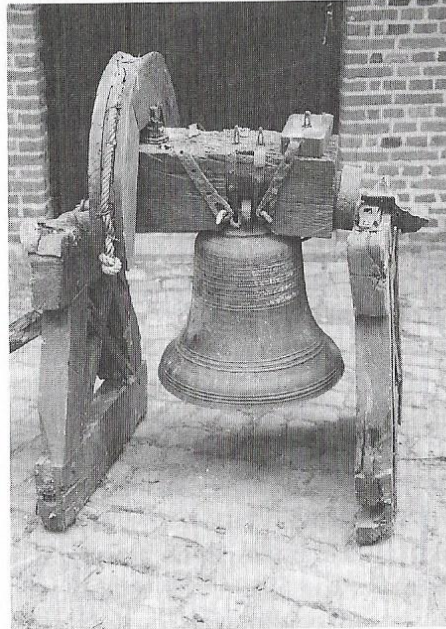
Toen het dak bijna af was en men het metselwerk onder de buitenste muur-

plaat ging herstellen, ontdekte men een tweede muurplaat aan de binnenkant die gans weggerot was. Hierop was de zoldering bevestigd. Wie het eerlijk meent met zijn historisch erfgoed moest hier ingrijpen. Het prijskaartje dat de gemeenschap hiervoor moet betalen is daardoor met enkele honderdduizenden franken verhoogd. Om deze herstelling te kunnen uitvoeren diende men aan de binnenzijde van de kapel de onderste rand van de tonvormige zoldering weg te breken. Deze bepleistering dient dus ook hersteld te worden.

Ook de steunberen kregen een nieuw dakje in natuurleien. Dat dakje heeft een kleine oversteek zodat het water niet zo makkelijk meer in de muren zal dringen. Het metselwerk van de westgevel is terug stevig opgemetseld en voorzien van nieuwe top- en zijstukken in witte steen. Intussen is de gevel gereinigd en kan het voegwerk worden hersteld.

Nog even iets over het klokje. De klokkenstoel is gans nieuw en het klokje is mooi opgepoetst.

Als we dit klokje even van dichterbij bekijken dan blijkt het toch groter dan verwacht. Het is 50 cm hoog, heeft een diameter van 50 cm en weegt zo'n 80 kg. Het heeft vier lijnen tekst meegekregen een afbeelding van een duif, symbool van de H. Geest, en een verheerlijkte Lieve-Vrouw. De Latijnse tekst luidt als volgt : "IN HONOREM MARIÆ VIRGINIS EX ELEMOSYNIS REFUSA IN LICHTAERT AO 1816 PASTORE J.G. VERVRANGEN. VICE-PASTORE P.J. PEETERS PATRINUS FUIT J.B. VERVECKEN MATRINA A.C. VERVECKEN" Dit betekent dat de klok (ter ere van Onze-Lieve-Vrouw) opnieuw gegoten werd in 1816 te Lichtaert onder pastoor Joannes Gommarus Vervrangen toen Petrus Jacobus Peeters onderpastoor was. De kosten werden betaald met giften of aalmoezen. Jan Baptist Vervecken was peter en Anna Catharina Vervecken meter. Deze vrij bondige tekst leert ons niet alleen de namen de toenmalige geestelijken en van een paar vooraanstaande burgers. Hij legt ook een stukje Lichtaertse geschiedenis bloot. Er is hier immers sprake over het terug gieten van de klok in 1816. Wat was er dan met de vroegere klok gebeurd ? Het antwoord brengt ons weer in de tijd van de Boerenkrijg. In 1798 en 1799 eisten de Fransen dat alle uitwendige tekenen van de godsdienst van de gebouwen verdwenen. Vele kruisen werden toen van de kerktorens gezaagd. Ook de klokken werden opgeist. Heel waarschijnlijk is toen ook de klok van de Zandkapel weggenomen. Na de slag van Waterloo, waar Napoleon het onderspit moest delven, verloren de Fransen het gezag over onze streken. Blijkbaar vond pastoor Vervrangen het toen (in 1816) weer veilig genoeg om een nieuwe klok in het torentje te hangen.

De oude klokkenstoel uit het torentje van de Zandkapel. Men ziet hoe de klokmantel met vier beugels stevig verankerd zit in de balk. Op deze balk is een half cirkelvormige houten zwengel gemonteerd zodat men, door aan het touw te trekken, balk en klok kan doen kantelen. Zo wordt een trek-beweging omgezet in een draai-beweging . Onder invloed van zijn eigen gewicht slingert de klok weer terug. Het luiden is begonnen! Deze klokkenstoel werd bij de restauratie volledig vervangen. (foto Vic Peeters)

Ook het torenkruis en het kruis met windwijzertje zijn waarschijnlijk in 1816 terug op de kapel geplaatst. Zo komen we dan weer bij ons raadsel en de letters 'H D W' op het windvaantje. We vermoeden namelijk dat de eigenaardige "W" een "VV" zou kunnen zijn. Misschien de afkorting van VerVrangen of VerVecken. De schatbewaarder van de kerkfabriek in 1816 was zelfs een zekere Henricus (HenDrik) VerVers. Is hij de milde sponsor geweest die zijn initialen op het windvaantje liet zetten ? We weten het niet zeker. We hebben ook gezocht naar een Latijns citaat passend bij zo'n windwijzer. Er zijn nogal wat gevleugelde woorden die over de vergankelijkheid van het leven gaan en die men kan aantreffen op zonnewijzers en waarom niet op windwijzers ? Eentje ervan kennen we ook in onze taal als " de mens wikt, maar God beschikt". In het Latijn luidt dat zo : " Homo proponit, sed Deus disponit". Misschien kennen sommige van onze lezers nog dergelijke uitdrukkingen die beter passen bij de letters "HDW" of "HDM". Ze zijn nog altijd welkom! Onze adressen en telefoonnummers vindt men vooraan in dit tijdschrift.

Jos Van den Schoor en Vic Peeters.

DE BERGEN VAN GROOT-KASTERLEE

Dr. Jan Van Gorp schreef destijds: *“In Kasterlee noemt men de minste verhevenheid ‘Berg’. Gans het dorp is bezaaid met oude duinen en heuveltjes, vandaar dat we in alle gehuchten Berg of Bergen als toponiem aantreffen. Bij de ontginning werden ze dikwijls genivelleerd. Het toponiem Berg bleef dan meermaals behouden.”*

De meeste behoren tot de keten van duinen, die van Terlo in Kasterlee over Lichtaart en Herentals naar Bouwel en Nijlen lopen.

In de omliggende gemeenten was een klassieke uitstap ‘naar de Kastelse bergen’.

Het bestuur van onze kring zou graag alle mogelijke informatie zo gedetailleerd mogelijk willen bijeenbrengen over alle bergen in onze drie deelgemeenten.

Wij deden al een eerste poging:

- Asberg** De heuveltjes aan beide zijden van de Turnhoutsebaan heten de ‘Asberg’. Een legende van kaboutermannekens wordt met deze Asberg in verband gebracht. In zulke Asbergen werden wel eens lijkurnen gevonden.
- De Bergen** Straat in Lichtaart die de Tielensteinweg verbindt met Kapelhof. Het betreft een deel van de vroeger gebruikelijke verbindingsweg tussen Herentals en Turnhout. Op één der talrijke verhevenheden stond tussen 1855 en 1945 een stenen windmolen van het type “bovenkruier”. Dichter tegen de huidige Tielensteinweg staat nog een zeer oud huis met zadeldak dat mogelijk zou kunnen gebouwd zijn door de adellijke familie van Arenberg die tijdelijk eigenaar was van de heerlijkheid Lichtaart.
- Heesbergen** Heuvelrij nabij de Heesakkers. Vroeger waren het ‘hindebergen’ (Cijnsboeken 1443-1564-1642) (de hinde is het vrouwelijk hert) en ook ‘kerkebergen’. Deze hindebergen waren een jacht-wa-rande van de Heren van het Hof van Terlo.

- Heksenberg** De huidige taverne en minigolf in de Sint-Rochusstraat werd genoemd naar de berg die eigenlijk meer westwaarts op die hoogte gelegen is en die door een prachtige holle weg wordt doorsneden. Vermoedelijk is de benaming afkomstig van kinderen die er "hekske" speelden.
- Hoge Berg (K)** tegen de grote baan naar Geel, rechts (nu Kabouterkensberg), naast Pension De Kastelse Bergen
Vroeger heette deze berg 'Het Eikerijs' omdat hij met eik beplant was. Eerst sedert 1800 ongeveer werd hij met mast beplant.
De helling van de Hoge Berg aan de Westkant bij het Wintergat (= opening tussen de bergen, toebehorende aan De Winter) is een uitgelezen speelplein voor kinderen; het is tevens een terrein, dat, wat omgeving en akoestiek betreft, best geschikt is als openluchtoneel in de zomer (Jan Van Gorp)
- Hoge Berg (L)** Hoogste punt (40 m boven de zeespiegel lezen we op een oudere stafkaart) in de Witte Bergen te Lichtaart, gelegen achter taverne Floreal. In de onmiddellijke nabijheid stortte een Engels vliegtuig neer tijdens WO II. Hij ligt als een echte kuitenbijter op het parcours van de loopwedstrijd Herentals-Tielen.
- Hoge Mouw** Hoge Mouw of Moude, Molde betekent: hoog mul zand. Vroeger was deze berg het hoogste punt van de hele duinenketen. Door het ravotten der kinderen is hij misschien nog amper 35 m in plaats van 39 m hoog. Van op de top kon je vroeger 39 kerktorens tellen als het mooi, helder weer was.
- Hukkelbergen** Een straatnaam te Lichtaart, gelegen zuidwaarts van de heuvelrug toe in de Netevallei, tussen het Kastelse Goor en het gehucht Stenen.
- Kattenberg** Hier heeft berg de betekenis van 'bergplaats' (Dr. Jan Van Gorp) Een hoogterug, gelegen ten oosten van de huidige Turnhoutsebaan. Hij diende als vluchtheuvel voor het vee. Voor 1400 gebruikte men voor vee het woord 'cattel'.
Deze naam steekt in het woord 'Kattelberg' of Kattenberg, zoals de wijk in het cijnsboek van 1443 reeds heette.

- Kauwelberg** Terlo, rechts.
- Langenberg** In Lichtaart zowel de naam van een straat die parallel loopt met en tussen Hukkelbergen en de Kleine Nethe, als voor de “lange” helling van de baan Herentals-Lichtaart over de heuvelrug.
- Molenberg** Is een gehucht van Tielen ; laatste weg links voor het Militair Domein, als men van Tielen naar Turnhout rijdt.
- Partisaensberg** Is eigenlijk een tumulus, nu gelegen in een uithoek van het Jeugdcentrum De Hoge Rielen, nabij de Rul.
- Poteirenberg** Bestaat als dusdanig nog alleen in de herinnering van oudere mensen want hij werd zo goed als volledig afgegraven. Hij was gelegen in Hukkelbergen, aan beide zijden van het zandwegeltje waar zich nu het oefenterrein van de Hukkelbergse Hondenvrienden bevindt. Tussen die massa gele zavel werd een stenen plaat van ongeveer een vierkante meter en een dikte van 15 à 20 cm aangetroffen, waarvan één kant duidelijk gepolijst was. Hij kreeg om die reden de naam van Wondersteen.
- Venusberg** Door het volk ‘Veenselberg’ genoemd. Wanneer we langs het voetpad, even voorbij het stenen kapelleke uit Goor terugkeren, slaan we aan de voet van de heuvel de eerste baan naar rechts in en een 200 meter verder klimmen we de berg op, de Venusberg. We kunnen hier bij mooi weer een prachtig zicht hebben op het gehucht Goor en de hele Netevallei. Uit deze berg werden destijds door liefhebbers enkele lijkurnen opgegraven. Het is echter twijfelachtig of de benaming Venusberg iets met de godin Venus zou uitstaans hebben, aangezien er geen vroegere bewijsplaatsen zijn, dan het jaar 1718 (Wezenregister van Kasterlee). Aan de andere kant moeten we er nochtans bijvoegen, dat de Venusberg behoorde tot het grote complex van het Gestels Bos en er dus in vroegere tijd geen aanleiding was, om deze berg afzonderlijk te noemen. Met de nabije Duivelskuil, legt hij een sluier van geheimzinnigheid over deze streek. Tussen de Duivelskuil en de Venusberg moet een uitgebreid necropool of dodenveld bestaan hebben. Daar werden massa’s kleine urnen opgegraven door werkvolk, dat de grond bereidde voor het mastplanten.

Weygerbergen Kadastrale naam voor de bosrijke heuvelrug tussen de as Molenspoor en Herentalse steenweg te Lichtaart. De naam zou hedentendage kunnen vertaald worden in "wijngaard-bergen" wat mogelijk wijst op druiventeelt in vroegere eeuwen. In de jaren 70 werd dit gebied verkaveld voor villabouw.

Witte Berg In Tielen, gelegen links voorbij de laatste spooroverweg richting Turnhout, in het Militair Domein. Is al heel lang geen echte berg meer, maar eerder een uitholling.

Witte Bergen De volkse verzamelnaam voor de talrijke verhevenheden in de beboste streek tussen Lichtaart en Herentals, die naar het kadaster de Grote Heide heet. Daarin zou de "Hogen Berg" met zijn 40 m boven de zeespiegel het hoogste punt in groot-Kasterlee zijn.

Zwarte Berg is het vervolg van de Hoge Berg (K) in westelijke richting. Boven op de berg kon men vroeger genieten van een mooi panorama van Kasterlee en van het Netedal.

Wie brengt ons verdere inlichtingen over de hogergenoemde of over andere dergelijke verhevenheden in onze drie deelgemeenten? Over De Arenbergen, Fonteintjesberg, Heynsbergstraat, Kabouterkensberg, Stompelberg, Waaiberg, Hinnekensbergen...?

Probeer ze duidelijk te situeren. Je mag natuurlijk ook nog aanvullingen (of verbeteringen) bezorgen bij hetgeen we hierboven beschreven.

Kunnen we volgende keer al wat meer berichten?

Uw informatie graag aan een van de bestuursleden.

Luc Swerts en Miel Hermans